

4. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09 (дата звернення: 20.02.2020).

5. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы. М. : Весь Мир, 2002. 144 с.

Отримано 28.02.2020

УДК 159.92

Вікторія В'ячеславівна ДОЦЕНКО,

*доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент;*

 <https://orcid.org/0000-0001-7757-2793>

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ПЕРШОКУРСНИКІВ ХНУВС ПІД ЧАС ТАБІРНИХ ЗБОРІВ

Проаналізовано результати емпіричного дослідження гендерних особливостей використання стратегій і моделей копінг-поведінки у першокурсників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання під час табірних зборів.

У закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання підготовка майбутніх офіцерів поліції розпочинається з табірних зборів. Під час двотижневого вишкілу першокурсники розміщуються у гуртожитках, знайомляться один з одним, звикають до нових умов навчання, несення служби і розпорядку дня; оволодівають першими навичками фізичної і стрійової підготовки; знайомляться з історією і традиціями навчального закладу; приймають активну участь у заходах патріотичного та культурно-виховного характеру тощо.

Враховуючи усі труднощі адаптації курсантів до нових умов життя, навчання і несення служби (проживання у гуртожитках казарменого типу, посилені фізична і стрійова підготовка, поєднання навчання з несенням служби та ін.) важливо розуміти якими психологічними засобами володіє молоде покоління майбутніх працівників поліції, щоб подолати складні, стресові ситуації без втрати психологічного здоров'я. Слід зазначити, що за останні роки значно збільшилась кількість дівчат-курсанток, які бажають навчатися у ЗВО зі специфічними умовами. У зв'язку із цим постає низка питань: чи різняться способи опанування стресом дівчат-курсанток і юнаків-курсантів? Хто краще опановує себе у складних ситуаціях, дівчата чи юнаки? Що саме викликає стресове

напруження у курсантів, а що у курсанток? Для вирішення вищевикладених питань нами було проведено дослідження гендерних особливостей використання копінг-поведінки першокурсниками ЗВО зі специфічними умовами навчання в умовах проходження табірних зборів. Більш детальний аналіз дослідження представлений у науковій публікації [2].

Вибірку дослідження склали 72 курсанти першого курсу навчання Харківського національного університету внутрішніх справ (далі ХНУВС). З них до першої групи увійшли 58 юнаків (80,6 %), до другої групи – 14 дівчат (19,4 %).

За допомогою методики «Шкала психологічного стресу PSM-25» [3] було визначено рівень переживання психологічного стресу курсантами першого курсу ХНУВС на восьмий день проходження табірних зборів. Зазначимо, що психологічний стрес автори методики інтерпретують і як реакцію, і як процес, в якому вимоги середовища розглядаються особистістю, виходячи з оцінки наявних ресурсів і ймовірності вирішення проблемної ситуації [3].

З'ясовано, що більшість першокурсників не переживають значних труднощів під час проходження табірних зборів: у 88,0 % курсантів-юнаків і 64,3 % курсантів-дівчат визначено низький рівень психологічного стресу. При цьому, юнаків з низьким показником рівня стресу (88,0 %) статистично значимо ($p \geq 0,05$) більше, ніж дівчат (64,3 %). Середній показник рівня стресу визначено у 10,3 % юнаків і 21,4 % дівчат. Можемо стверджувати, що ці курсанти відчують певне психоемоційне напруження, що може бути компенсовано за допомогою раціонального використання часу і періодичного відпочинку. У дівчат (14,3 %) статистично значимо ($p \geq 0,05$) частіше, порівняно з юнаками (1,7 %), показник стресового напруження має високий рівень розвитку. Тобто, під час табірних зборів у дівчат виражене напруження емоційних і фізіологічних систем організму зустрічається частіше ніж в юнаків.

Для кращого розуміння з якими саме труднощами зустрічаються першокурсники під час табірних зборів було проведено опитування. Відповіді на питання «Які ситуації, події останніх восьми днів викликали у Вас психоемоційне напруження?» представлені у таблиці (див. табл. 1).

Як видно з таблиці 1, більшість ситуацій, що викликають психоемоційне напруження у першокурсників пов'язані зі зміною середовища (зміна харчування, суворя дисципліна, дотримання субординації, фізичні навантаження), новим розпорядком дня (ранній підйом, мало часу на відпочинок) і розлукою з рідними. Визначено низку статистично значимих відмінностей, а саме: юнаки (41,4 %) статистично значимо ($p \geq 0,05$) частіше, ніж дівчата (14,3 %) сприймають ранкову зарядку як стрес-фактор; юнаки (63,8 %) статистично значимо ($p \geq 0,01$) частіше переживають дискомфорт із-за неможливості виходу до міста, ніж дівчата

(28,6 %); юнаки (15,5 %) статистично значимо ($p \geq 0,01$) частіше відчують негативні емоції із-за розлуки з коханою людиною порівняно з дівчатами. Більшість дівчат (85,7 %) статистично значимо ($p \geq 0,05$) важче адаптуються до умов проживання в гуртожитку казарменого типу порівняно з юнаками (58,6 %); дівчата (50,0 %) статистично значимо ($p \geq 0,05$) частіше, ніж юнаки (22,4 %) відчують дискомфорт із-за великої кількості людей в гуртожитку, із-за великої кількості нових людей з якими необхідно знайомитися; потребу у вільному часі статистично значимо ($p \geq 0,05$) частіше відчують дівчата (78,6 %) порівняно з юнаками (53,4 %).

Таблиця 1

Стрес-фактори першокурсників в умовах табірних зборів, (%)

Стрес-фактори	Юнаки	Дівчата	$F_{емп}$	p_{1-2}
Дотримання розпорядку дня	44,8	50,0	0,34	-
Ранній підйом	56,9	35,7	1,43	-
Ранкова зарядка	41,4	14,3	2,09	0,05
Зміна харчування (мало їжі, «нова» їжа)	32,8	21,4	0,86	-
Дотримання суворої дисципліни	60,3	42,9	1,18	-
Неможливість поїхати додому	58,6	42,9	1,06	-
Закритий простір (заборона виходу до міста)	63,8	28,6	2,42	0,01
Розлука з рідними	72,4	64,3	0,58	-
Розлука з коханою людиною	15,5	-	2,71	0,01
Проживання у гуртожитку казарменого типу	58,6	85,7	2,09	0,05
Великий колектив, нові люди	22,4	50,0	1,96	0,05
Дотримання субординації, особливості звернення до керівництва	67,2	57,1	0,70	-
Фізичні навантаження (шикування, стройова підготовка)	69,0	78,6	0,73	-
Відсутність вільного часу	53,4	78,6	1,81	0,05
Мало часу на відпочинок	82,8	71,4	0,91	-

З метою нейтралізації або зменшення дії стрес-факторів курсант може активно впливати на проблемну ситуацію шляхом використання певних моделей копінг-поведінки. За допомогою особистісного опитувача

«SACS» С. Хобфолла [1] було визначено домінуючі копінги першокурсників під час табірних зборів.

Діагностовано, що юнаки найчастіше використовують наступні моделі копінгів: вступ у соціальний контакт ($23,05 \pm 4,15$), пошук соціальної підтримки ($22,31 \pm 5,23$), обережні дії ($21,95 \pm 3,31$) та асертивні дії ($21,53 \pm 3,29$). Можемо стверджувати, що юнаки під час табірних зборів відчують потребу в міжособистісних відносинах, шукають підтримки з боку оточуючих, здатні до співпраці або компромісу. Почуття спільності, практична взаємодія, обмін корисною інформацією допомагають юнакам опанувати складною ситуацією. Юнаки здатні самостійно регулювати власну поведінку і нести відповідальність за неї. Разом з цим, юнаки прагнуть уникнути ризику невдачі, схильні до перестраховки, тривалого аналізу варіантів рішення та можливих наслідків.

Дівчата вирішують складні завдання за допомогою наступних копінгів: пошук соціальної підтримки ($26,64 \pm 2,50$), вступ у соціальний контакт ($23,57 \pm 3,90$), обережні дії ($20,86 \pm 3,18$) та імпульсивні дії ($20,21 \pm 2,97$). Іншими словами, дівчата прагнуть знайти підтримку з боку оточуючих (сім'ї, друзів, керівництва, викладачів, одногрупників), відчують потребу в контактах з іншими людьми. Копінги обережні та імпульсивні дії посіли у дівчат третє рангове місце. Тобто, в стресовій ситуації дівчата з одного боку прагнуть уникнути невдач, схильні до тривалого аналізу проблеми і обережні у прийнятті рішень, а з іншого – можуть швидко прийняти рішення піддавшись впливу емоцій. На рівні статистичної значимості ($p \geq 0,05$) встановлено, що у складних ситуаціях дівчата ($26,64 \pm 2,50$) більш схильні до пошуку соціальної підтримки, порівняно з юнаками ($22,31 \pm 5,23$). Також, схильність до емоційного реагування та імпульсивних дій статистично значимо ($p \geq 0,001$) більш характерна для дівчат, ніж для юнаків ($17,36 \pm 2,92$).

Більш детальний аналіз, за рівнями прояву моделей копінг-поведінки дав можливість з'ясувати наступні гендерні відмінності: дівчата (35,7 %) статистично значимо ($p \geq 0,01$) менше використовують копінг асертивні дії, порівняно з юнаками (6,9 %); дівчата (78,6 %) статистично значимо ($p \geq 0,01$) частіше в складних ситуаціях шукають підтримки в соціальному оточенні ніж юнаки (43,1 %); більшість юнаків (34,5 %) статистично значимо ($p \geq 0,01$) менше потребують практичної взаємодії з оточенням ніж дівчата (7,1 %); юнаки (31,0 %) статистично значимо ($p \geq 0,05$) менше схильні до імпульсивних дій порівняно з дівчатами (7,1 %); юнаки (46,6 %) статистично значимо ($p \geq 0,05$) частіше ніж дівчата (21,4 %) відмовляються від вирішення проблемної ситуації, уникають від вирішення проблем або перемикаються на щось інше.

Висновок. Дослідження показало, що для дівчат проживання у гуртожитку казарменого типу, великий колектив, нові люди і відсутність

вільного часу статистично значимо більше є стресорами табірних зборів ніж для юнаків. Для юнаків стресорами табірних зборів є: закритий простір, ранкова зарядка, розлука з коханою людиною. Визначено, що соціальні копінги домінують як у дівчат так і у юнаків; дівчата більш схильні до пошуку соціальної підтримки, емоційного реагування та імпульсивних дій ніж юнаки. Тоді як юнаки більш схильні протистояти зовнішньому тиску і ефективно наполягати на своїх правах ніж дівчата. Крім того, юнаки частіше, ніж дівчата, уникають від рішення проблем або перемикаються на щось інше.

Список бібліографічних посилань

1. Водопьянова Н. Е. Психодиагностика стресса. СПб. : Питер, 2009. 336 с.
2. Доценко В. В., Макаренко П. В. Копінг-поведінка першокурсників ЗВО зі специфічними умовами навчання: гендерний аспект. *Вісник Національного університету оборони України*. 2019. Вип. 3 (53). С. 61–70.
3. Щербатых Ю. В. Психология стресса и методы коррекции. СПб. : Питер, 2006. 256 с.

Отримано 24.02.2020

УДК 159.923.2

Яна Сергіївна ПОНОМАРЕНКО,

*доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук;*

 <https://orcid.org/0000-0002-3374-3930>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ КОМУНІКАБЕЛЬНОСТІ ЯК СИСТЕМНОЇ ВЛАСТИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Розглянуто поняття «комунікабельність» як системна властивість особистості поліцейського. Аналіз проведений на підставі вивчення психолого-педагогічної літератури, сприяв виділенню специфіки та особливостей до вирішення проблеми комунікабельності як основоположного компонента професійної діяльності. Пропонується використовувати спеціальний тренінг в період фахової підготовки, який дозволить розвинути навички ділового спілкування та комунікативної компетентності майбутніх працівників поліції.

Підготовка працівників поліції на базі вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання гарантує високу ефективність діяльності освітньої установи в тому випадку, якщо в якості одного з основних компонентів професійної майстерності буде розглядатися таке інтегративне вміння як комунікабельність. Комунікабельність гарантує нову якість спілкування, яка, в свою чергу, є механізмом реалізації культури